

Grundtvig og Jens Stougaard.

Af Knud Eyvin Bugge.

De ca. to år (oktober 1798—september 1800), N. F. S. Grundtvig frekventerede Aarhus Katedralskole, er ofte blevet behandlet i litteraturen om ham¹, og herunder har man i udstrakt grad kunnet støtte sig til hans egne udtalelser om disse tidlige år. Blandt sådanne udsagn bemærkes især Grundtvigs sympatiske skildring af konrektor *Jens Stougaard* (1761—1838). I det følgende skal det forsøges yderligere at belyse disse to mænds indbyrdes forhold bl. a. ved at inddrage nogle ikke hidtil benyttede kilder.

Stougaard var i 1789 blevet knyttet til Aarhus Katedralskole som vicekonrektor, fra hvilken stilling han to år senere avancerede til konrektor. I 1805 udnævntes Stougaard til rektor ved samme skole, og i denne stilling forblev han til sin død i 1838. Hans solide kundskaber og fremragende pædagogiske evner var velkendte og indbragte ham i 1815 den anerkendelse at blive udnævnt til titulær professor.

I Grundtvigs omarbejdede dagbog fra 1804 foreligger et vidnesbyrd om, hvor højt han på det tidspunkt agtede sin tidligere lærer. Bl. a. refererer dagbogen udførligt Stougaards formaninger til Grundtvig ved dennes afrejse til København. Disse afskedsord, hedder det videre, viste, at Stougaard var noget andet og mere end en streng lærer; han var »sine Disciplers opdragende Fader«, hvis omsorg for eleverne kun kunde udløse »varm Høiagtelse og uskrøm-

¹) Se især Gustav Albeck: Grundtvigs slemme Skolegang, Aarhus 1945.

tet Ærbødighed»². Også senere i forfatterskabet, i digtet »Udby Have« fra 1811, gentager Grundtvig på en smuk og personlig måde beretningen om Stougaards afskedsord³.

Man bør imidlertid vogte sig for — ud fra disse ord om Stougaard — at idealisere forholdet mellem lærer og elev i selve skoleårene. Lige fra skoletidens begyndelse har der bestået et spændt forhold mellem dem, selv om de nu og da »forsonedes«⁴. I forbindelse med gengivelsen af Stougaards afskedstale må Grundtvig da også indrømme, at han »rødmede ved Tanken om at have miskjendt den ædle Mand og stundom gjort, hvad der stod i hans lille Magt til at ærgre ham«⁵. Det fragment af et digt til Stougaard, som er blevet fremdraget af Gustav Albeck, lader os ikke i tvivl om, hvorfor Grundtvig i sin skoletid »miskjendte« Stougaard, og hvorledes han kunne »ærgre« sin lærer⁶. Grundtvig har miskendt Stougaard, idet han for sent indså, at dennes irettesættelser skyldtes »faderlig« og »venlig« omsorg for hans sande vel; og konrektoren har på sin side med dyb beklagelse iagttaget, hvorledes eleven på grund af dovenskab ikke udnyttede sine evner.

På denne baggrund forstår man den kølighed, som Stougaard i den nærmest følgende tid synes at have udvist overfor Grundtvig. Det er i hvert tilfælde givet, at Grundtvig selv har følt en sådan kulde i deres indbyrdes forhold, og at dette har smertet ham på et tidspunkt, hvor han var blevet klar over, at Stougaard i virkeligheden hele tiden havde villet ham det bedste. Denne smerte har fundet udtryk i en udtalelse om Stougaard, som Grundtvig ned-

²) Se Grundtvigs Udvalgte Skrifter ved Holger Begstrup [i det flg. forkortet US] I 20. Jf. endv. Albecks bedømmelse: »Selv i sin mest hovne og selvsikre Periode erkendte Grundtvig sin Skyld til Stougaard« (anf. skr. 16).

³) US II 144. Sml. udkastet citeret hos Albeck, anf. skr. 17.

⁴) Jf. US I 18.

⁵) US I 20. Grundtvig omtaler her sig selv i tredje person.

⁶) Se Albeck, anf. skr. 17.

skrev — efter alt at dømme — i 1808. Udtalelsen forekommer i forbindelse med en omskrivning af den allerede fra Rønnings biografi kendte dedikation til Stougaard, som Grundtvig havde indskrevet i sin utrykte, nordiske, fortælling »Ulfhild« fra 1803—04⁷:

»Hr. *Jens Stougaard*,
Konrektor ved Katedral-Skolen
i Aarhuus,
Historiens Kiender og Ynder,
sine Disciplers Fader
og
min tidligere Ungdoms Lærer
helliges
dette Forsøg, som et svagt Beviis
paa
min Erkiendtlighed«⁸.

Nederst på samme blad som dedikationen og fortsat på den følgende side har Grundtvig derpå skrevet følgende: »Tak Gud min kære Stougaard! at Du slap for at se dit Navn slaaet paa Kagen⁹ af Erkendtlighed!/
Daværende Konrektor Stougaard viste mig i min Skolegangs Aar 1798—1800 megen Godhed trods min Drengagtighed.

1806 skrev jeg ham til, og bad ham dog med et Par Ord at forvise mig om, Han Intet havde imod mig.

⁷) Jf. Steen Johansen: Bibliografi over N. F. S. Grundtvigs Skrifter I (1948) nr. 26; Albecks citat (anf. skr. 16) synes at bygge på Rønnings mindre korrekte gengivelse.

⁸) Manuskriptets læsemåde »tiligere« må være en lapsus. — Sandsynligvis i 1808 er følgende rettelser indføjet i dedikationen; Konrektor> Rektor; i Katedral-Skolen er Katedral udstreget; efter Kiender er indføjet?; Fader, er udstreget; tidligere Ungdoms Lærer> to Aars Lærer.

Vedr. dateringen viser den første rettelser, at den må være skrevet efter Stougaards udnævnelse til rektor, hvilket skete d. 27/12—1805; endvidere er skrifttræk og blæk som i manuskriptets »Bagtale«, som af Grundtvig selv er dateret 1808. — Hvad angår rettelserne iøvrigt, bør man næppe lægge mere i dem end forsøg på stilistisk forbedring.

⁹) =leget med. Før »af« har Grundtvig udstreget et »til«.

Jeg fik aldrig Svar.

Fortjente jeg intet, eller har jeg bedømt Manden fejl? Er han maaske for stolt til at finde min ligefremme barnlige Tone passende? Er det sidste Tilfældet, da sørger jeg ikke, men have Skumlere¹⁰ stemt ham imod mig, da be-
drøver det mig inderlig; thi jeg føler ret varmt, hvad jeg skylder ham. —

Kommer jeg nogen Tid til Aarhus, skal jeg dog gaa ind og overbevise mig om, hvorledes Tingene hænger sammen¹¹.

Anledningen til Grundtvigs henvendelse i 1806 har formentlig været meddelelsen om Stougaards rektor-udnævnelse, hvorom man kunde læse i »Kjøbenhavnske lærde Efterretninger« for 1806 (s. 64). Om årsagen til, at Stougaard ikke besvarede Grundtvigs brev, kan man nu kun gisne. Den mulighed består imidlertid, at de bekymringer, som Stougaard nærede for sin begavede, men dovne elev, senere, d. v. s. efter år 1800, er blevet til skuffende vished. Stougaard kan nemlig have bragt i erfaring, at Grundtvig ikke var særlig flittig i sin studietid, og at hans eksamensresultat heller ikke var bemærkelsesværdigt. På denne måde var såvel konrektorens forventninger til sin elev som de meget rosende ord, man havde indføjet i Grundtvigs afgangsbevis fra skolen¹², blevet gjort til skamme. Oplysninger om Grundtvig som student kan have nået Aarhus via Grundtvigs samtidige, Erich Gjørup Tauber, der efter en strålende akademisk løbebane var blevet ansat som adjunkt ved Aarhus Katedralskole d. 20/10—1805. Det er derfor ikke utænkeligt, at Grundtvig har ret i sin antagelse af »Skumleres« mellemkomst.

Fra tidsrummet 1810—20 findes imidlertid nogle vidnes-

¹⁰) Kan eventuelt læses »Skumlerne«.

¹¹) Grundtvigs arkiv, Det kgl. Bibliotek, fasc. 492. — Udtalelsen må være skrevet senere end 1806 og efter blæk og skrifttræk at dømme samtidigt med de i note 8 anførte rettelser, altså i 1808.

¹²) Se Gads danske Magasin 1928, 175 ff. Original i N. k. S. 2212 2°.

byrd om, at forbindelsen mellem lærer og elev atter er blevet knyttet. Anledningen var Grundtvigs betydningsfulde indsats i forbindelse med oversættelsen og udgivelsen af Saxo og Snorro, som det i 1815 stiftede »Selskab for de Nordiske Oldskrifter« havde påtaget sig at iværksætte. Under 18/9—1815 havde selskabet sendt prøver af oversættelserne rundt til en række kendte mænd i landet ledsaget af en anmodning om at indsamle bidrag til trykning af disse oversættelser¹³. Blandt dem, man således henvendte sig til, var også rektor Stougaard i Aarhus. Under 6/10—1815 tilskrev denne selskabet og forsikrede det om sin villighed til at medvirke som foreslået¹⁴. Der er i nærværende forbindelse ingen grund til at referere denne korrespondance i enkeltheder; hvad der her har interesse, er blot de passager, der tjener til direkte belysning af forholdet mellem Grundtvig og Stougaard.

Under 23/9—1816 henvendte Stougaard sig til Grundtvig personligt og skrev:

»Tak for Deres hiertelige Brev, gode Grundtvig, og at De endnu erindrer Deres forrige Lærer. Nej! gode Grundtvig, ieg elskede Dem i Ynglingsaarene, og ieg tør frit sige det, som en Fader sin Søn, men ieg agter og elsker Dem nu som en kraftfuld Mand, selv da, naar vi ikke tænke eens; thi De kjender mit Princip gode Grundtvig: *Endog det Gode maa listes ind i Verden*¹⁵, og saa længe Menneskene ikke kan fordøje den stærkere Føde, maae de nøjes med den blødere Melkemad¹⁶. —

De kan troe mig, gode Grundtvig! intet glæder den graahaarede Skolemand, og det er ieg nu, saameget, som at høre fra hans fordom saa kjære unge Venner, at De erindrer ham med Godhed, og at have den Overbeviisning,

¹³) Bibliografi nr. 255, jf. Rigsdagstidende 1904—05, Tillæg B, s. 226.

¹⁴) Grundtvigs arkiv, fasc. 247 II 10. b. (1).

¹⁵) Understregningen er foretaget her. Ordene er af Stougaard skrevet særlig tydeligt.

¹⁶) Sml. I Korintherbrev 3,2.

at de ikke have levet forgjeves. Den Glæde har De mere end eengang skjenket mig, og De modtage derfor herved min hjertelige Tak. Men derfra til det Ærinde, ieg har havt at røgte for Comiteen i Selskabet til Udgivelsen af Saxo og Snorro m. m.

[Derpå følger en redegørelse for indsamling af bidrag til udgaven. Brevet slutter:]

Lev bestandigen vel! gode Grundtvig, og elsk Deres uforanderlig hengivne og

ærbødige

Stougaard¹⁷.

Som det vil ses, besvarer Stougaard her et nu formodentlig tabt brev fra Grundtvig, hvori denne, som det synes, har gentaget sit spørgsmål fra henvendelsen i 1806. Herpå svarer Stougaard, at han i skoleårene elskede Grundtvig som en fader sin søn; således bekræfter Stougaard her den opfattelse at deres indbyrdes forhold, som Grundtvig selv var nået frem til i 1803—04 — før tvivlen meldte sig. Videre betoner Stougaard, at han også nu i 1816 nærer agtelse og kærlighed til sin elev, selv når de »ikke tænke eens«. Denne sidste vending set i forbindelse med den umiddelbart følgende pædagogiske betragtning forstås bedst som en afstandtagen fra Grundtvigs voldsomme, offentlige fremfærd overfor sine modstandere i kampskrifterne fra tiden 1810—15, vel især Grundtvigs »Verdens Krønike« fra 1812.

M. h. t. den i brevet omtalte glæde, som Grundtvig »mere end eengang« har skænket Stougaard, er det nærliggende at tænke på de udtryk for hengivenhed, som fandtes dels i henvendelsen fra 1806, dels i afsnittet om Stougaard i digtet »Udby Have« fra 1811 og endelig i det nu formodentlig tabte brev fra 1816. Det eneste, som er bevaret fra Grundtvigs hånd, og som hører hjemme inden-

¹⁷) Grundtvigs arkiv, fasc. 247 II 10. b (3).

for den her fremdragne korrespondance, er et lidt senere koncept dateret 26/2—1819. Her takker Grundtvig Stougaard for hans medvirken ved udgivelsen og beder ham modtage et eksemplar af det første bind af krønikerne¹⁸. Konceptet bringer iøvrigt intet af interesse.

Det sidste aktstykke, som her skal fremlægges, forefindes i den ovenfor omtalte E. G. Taubers bog »*Historia Scholæ Cathedralis Arhusiensis*« fra 1817. Her hedder det om Grundtvig i afsnittet om skolens fremragende disciple (§ 5 »*De egregiis scholæ discipulis*«):

»Vellem utique existerent in schedis nostris scholasticis ἀπομνημονεύματα¹⁹ qvædam de Grundtvigii nostri indole puerili, divinioris, qvo vir factus sæculum movit, ingenii scintillas jam in puero indigitantia. Qvum vero de vita ejus scholastica plane sileatur, crediderim fere illum (qvod de Junio Bruto asserit Titus Livius²⁰) latentem sua tempora oppertum fuisse, ingeniiqve sui aurum baculo veluti corneo inclusum celasse. Cæterum, qvam præclare hic vir de historia patriæ reliqvisqve disciplinis meruerit, neminem lectorum hujus opusculi latere existimo«. (anf. skr. s. 151—152).

[Jeg ville ønske, at der i vor skoles arkiv fandtes noget, der kunde minde om vor Grundtvigs egenart som dreng, og som kunde vise nogle gnister af det herlige talent, hvorved han som mand skabte røre i tiden. Men da der er fuldstændig tavshed om hans skoleliv, vilde jeg snarest mene, at han — i lighed med, hvad Titus Livius fortæller om Junius Brutus — i al stilhed har biet på sin tid og har skjult sit talents guld, indesluttet ligesom i et træhylster. Iøvrigt går jeg ud fra, at ingen læser af dette lille

¹⁸) Grundtvigs arkiv, fasc. 249. l.

¹⁹) Et par åbenlyse trykfejl er her og i det følgende stiltiende rettet.

²⁰) Livius' romerske historie I, 56. — Brutus anstillede sig som tåbe for at undgå tyrannens efterstræbelse. På en tur til Delfi medførte han en guldstav gemt i en hul træstok. I dette træk finder Livius en hentydning til hans skjulte forstand.

skrift mangler kendskab til denne mands lysende fortjenester indenfor vort fædrelands historie og andre videnskaber.]

Bag denne rosende udtalelse vil det utvivlsomt være berettiget også at høre rektor Stougaards stemme. Og her siges det tydeligt, at det som frem for alt har ladet den positive bedømmelse overfor den tidligere elev slå rod hos lærerkollegiet i Aarhus, har været Grundtvigs historiske forfatterskab, vel først og fremmest oversættelsesarbejdet.

Forholdet mellem Grundtvig og den ærværdige, gamle latinskole var således så sent som i årene 1817—19 så harmonisk, som tænkes kunde, præget af gensidig forståelse og respekt. Men som bekendt skulde denne fred ikke blive varig. En snes år senere blev netop minderne fra denne skole et afgørende led af Grundtvigs kamp imod latinskolens »døde« lærdom. Hvorledes hans gamle lærer, rektor Stougaard, bedømte denne side af Grundtvigs virksomhed, vides ikke; men det er næppe tænkeligt, at han skulle kunne vise den sympati.